

Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές

Αθανάσιος Αϊδίνης¹ & Αλιβίζος Σοφός²

¹Αν. Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγική Σχολή,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανεπιστημιούπολη, 54124,
Θεσσαλονίκη, aaidinis@eled.auth.gr

²Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Σχολή Ανθρωπιστικών
Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Δημοκρατίας 1, 85132, Ρόδος,
Isofos@rhodes.aegean.gr

Εισαγωγή

Έχουν περάσει περίπου σαράντα χρόνια από την ίδρυση των Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) που σηματοδότησε την αναβάθμιση τόσο των σπουδών των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και της ίδιας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη διάρκεια αυτών των χρόνων τα ΠΤΔΕ, αφού ξεπέρασαν τα αρχικά προβλήματα λειτουργίας τους, αναπτύχθηκαν και εντάχθηκαν πλήρως στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Ωστόσο, με τις αλλαγές που συμβαίνουν στην εκπαίδευση στον Ευρωπαϊκό χώρο, και συνακόλουθα και στην Ελλάδα, είναι σημαντικό να γίνει αφενός μία καταγραφή της σημερινής κατάστασης των ΠΤΔΕ και αφετέρου να κατατεθούν προτάσεις για την μελλοντική τους ανάπτυξη. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταγραφούν και να αναλυθούν τα Προγράμματα Σπουδών των ΠΤΔΕ των ελληνικών Πανεπιστημίων¹ ώστε να αναδειχθούν τα κοινά στοιχεία τους αλλά και οι διαφορές τους με στόχο να αναδειχθούν οι προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν αυτά τα Τμήματα αλλά και οι προοπτικές τους.

---

¹ Στη συλλογή των στοιχείων των Προγραμμάτων Σπουδών συμμετείχαν, εκτός από τους συγγραφείς της παρούσας εργασίας, ο Διονύσης Βαβουγιός (Πρόεδρος του ΠΤΕΙ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ο Χαράλαμπος Λεμονίδης (Πρόεδρος του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας).

Τα ΠΤΔΕ ιδρύονται το 1983 και τα τρία πρώτα (Αθήνας, Θεσ/νίκης και Ιωαννίνων) δέχονται τους πρώτους φοιτητές/τριες το 1984, ενώ εξακολουθεί η λειτουργία των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (ΠΑ) μέχρι το 1991, οι οποίες συνεχίζουν να δέχονται σπουδαστές/στρίες παράλληλα με τα Πανεπιστημιακά Τμήματα (Σταμέλος, 1999, Σταμέλος & Εμβαλωτής, 2001). Ο αριθμός των ΠΤΔΕ φτάνει τα 9 μέσα σε μία δεκαετία με ταυτόχρονη ίδρυση ισάριθμων Παιδαγωγικών Τμημάτων Νηπιαγωγών, γεγονός που εγείρει ερωτήματα τόσο για την αναγκαιότητα ύπαρξης όλων αυτών των Τμημάτων, σε σχέση με τις υπαρκτές ανάγκες της χώρας, όσο και για την ανάγκη ύπαρξης ανεξάρτητων Τμημάτων για την προσχολική και δημοτική εκπαίδευση (Σταμέλος & Εμβαλωτής, 2001). Ωστόσο, μικροπολιτικά συμφέροντα και τοπικοί ανταγωνισμοί (Σταμέλος, 1999), που ακόμη και σήμερα κυριαρχούν στην ίδρυση και κατανομή Πανεπιστημιακών Τμημάτων, εξηγούν αυτές τις επιλογές. Τα νεοϊδρυθέντα Πανεπιστημιακά Τμήματα προσπαθούν να καθορίσουν την επιστημονική τους ταυτότητα, η οποία, ωστόσο, δεν φαίνεται να είναι ενιαία, όπως γίνεται εμφανές μέσα από τη μελέτη των Προγραμμάτων Σπουδών τους (Σταμέλος & Εμβαλωτής, 2001).

Μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής των Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ) των ΠΤΔΕ γίνεται από τον Σταμέλο (1999), ο οποίος ταξινομεί τα μαθήματα σε 12 κατηγορίες, χωρίς, ωστόσο, να παρουσιάζει τη λογική αυτής της ταξινόμησης. Οι δώδεκα κατηγορίες είναι: 1) Παιδαγωγικά–Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική – Αναλυτικά Προγράμματα, 2) Ψυχολογία – Ειδική Αγωγή – Κοινωνική Ψυχολογία – Ψυχανάλυση, 3) Κοινωνιολογία – Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης – Εκπαιδευτική Πολιτική – Οργάνωση Διοίκηση – Οικονομία της Εκπαίδευσης – Θεσμικό Πλαίσιο – Αξιολόγηση, 4) Μαθήματα Διδακτικής – Διδασκαλίας, 5) Μαθηματικά (Άλγεβρα – Γεωμετρία) – Στατιστική – Η/Υ – Πληροφορική, 6) Φυσικές Επιστήμες (Φυσική – Χημεία – Περιβάλλον – Οικολογία – Γεωγραφία – Κοσμογραφία) – Βιολογία, 7) Αισθητική/Εικαστική Αγωγή (Μουσική – Θέατρο – Σχέδιο – Τέχνες – Πλαστική – Γλυπτική) – Φυσική Αγωγή, 8) Γλώσσα (Γλωσσολογία) – Ιστορία – Φιλοσοφία – Λογοτεχνία – Θρησκείες – Φιλολογία – Λαογραφία, 9) Ευρωπαϊκή/Διεθνής Διάσταση – Έλληνες Εξωτερικού – Μειονότητες, 10) Εναλλακτικότητα – Λαϊκή Επιμόρφωση – Εκπαίδευση Ενηλίκων, 11) Μεθοδολογία Έρευνας, και 12) Άλλα (Σταμέλος, 1999: 145).

Με βάση την κατανομή των μαθημάτων στις κατηγορίες, η κατηγορία 8 ήταν αυτή με τα περισσότερα μαθήματα (165) και ακολουθούσαν με περίπου 100 μαθήματα οι κατηγορίες 3 και 4. Οι υπόλοιπες κατηγορίες είχαν 60-70 μαθήματα, με εξαίρεση τις κατηγορίες 10, 11 και 12 που συγκέντρωναν τα λιγότερα μαθήματα. Η παραπάνω κατηγοριοποίηση δείχνει μια πληθώρα γνωστικών αντικειμένων, ενώ υπάρχουν και σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των 9 ΠΤΔΕ ως προς τα μαθήματα που προσφέρουν. Οι δύο αυτές επισημάνσεις δείχνουν ότι τα Τμήματα αυτά, τα 15 περίπου πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους, δεν είχαν κοινή άποψη για το περιεχόμενο των σπουδών των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και κατά συνέπεια μια ενιαία προοπτική για την περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Η επισήμανση αυτή γίνεται και από τους Σταμέλο και Εμβαλωτή (2001), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι είναι σημαντικό να υπάρξει ένας σαφής καθορισμός των πυλώνων, όπως τους ονομάζουν, από τους οποίους συγκροτούνται τα ΠΣ αυτών των Τμημάτων προκειμένου να υπάρξει ένα διακριτό και αναγνωρίσιμο προφίλ τους (Σταμέλος & Εμβαλωτής, 2001). Αν και παραδέχονται ότι με μια πρώτη ματιά τα ΠΣ των ΠΤΔΕ φαίνονται εντελώς ασύνδετα, μια πιο ενδελεχής ανάλυσή τους (πάντοτε για εκείνη την εποχή) μπορεί να οδηγήσει στην αναγνώριση *πέντε κοινών πυλώνων* στη βάση των οποίων συγκροτούνται τα ΠΣ των ΠΤΔΕ. Ο *πρώτος πυλώνας* που διακρίνουν είναι των «Επιστημών» των σχολικών μαθημάτων, για τον οποίο υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να έχει άμεση συνάφεια με τα αναλυτικά προγράμματα και το περιεχόμενο διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο ώστε να καθοδηγείται η επιλογή των γνωστικών αντικειμένων. Ο *δεύτερος πυλώνας* είναι της Μεθοδολογίας και της Διδακτικής (των σχολικών μαθημάτων) με στόχο την ανάπτυξη των γνώσεων των φοιτητών/τριών σχετικά με την ερευνητική διαδικασία και την εμπλοκή τους σε αυτή αλλά και με τη γνώση για τη διδακτική τόσο σε επίπεδο γενικών αρχών όσο και ειδικών, ως προς τα γνωστικά αντικείμενα, γνώσεων που και πάλι θα πρέπει να συνδέονται με το σχολικό πρόγραμμα. Ο *τρίτος πυλώνας* είναι οι Επιστήμες της εκπαίδευσης, με στόχο οι φοιτητές/τριες να ενταχθούν στα βασικά θέματά τους, ενώ *τέταρτος πυλώνας* είναι η Πρακτική άσκηση και ο *τελευταίος* η Αισθητική και Φυσική Αγωγή.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στα τριάντα χρόνια που ακολούθησαν επήλθαν σημαντικές αλλαγές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τόσο ως προς τα Αναλυτικά Προγράμματα όσο και ως προς το προσωπικό (ειδικότητες). Επιπλέον,

κοινές πολιτικές στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο για την πρωτοβάθμια όσο και την τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν διαμορφώσει ένα διαφορετικό περιβάλλον για τα ΠΤΔΕ όπου καλούνται να αντιμετωπίσουν διάφορες προκλήσεις αλλά και να αναδείξουν τις προοπτικές τους. Είναι σημαντικό, 20 περίπου χρόνια μετά την έρευνα του Σταμέλου (1999) να γίνει μία νέα προσπάθεια να σκιαγραφηθεί εκ νέου το προφίλ των ΠΤΔΕ με στόχο να εντοπιστούν οι αλλαγές που επήλθαν σε αυτά στη διάρκεια αυτών των χρόνων.

Η παρούσα καταγραφή

Για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας μελετήθηκαν τα ΠΣ των 9 ΠΤΔΕ που λειτουργούν στην Ελλάδα και έγινε καταγραφή των μαθημάτων που προσφέρονται ². Η κατηγοριοποίηση των μαθημάτων έγινε στη βάση δύο επιστημολογικών παραδόσεων: α) μιας περισσότερο «παιδαγωγικοκεντρικής» που προέρχεται από γερμανόφωνες χώρες (Kron 2012) και β) μια άλλης λιγότερο «παιδαγωγικής» προερχόμενη από τη γαλλόφωνη παράδοση (Mialaret, 2002, Charlot, 2004). Κοινό σημείο και των δύο παραδόσεων είναι η ύπαρξη μιας κατηγορίας επιστημονικών κλάδων ³ που εξετάζουν κοινωνιολογικούς, ψυχολογικούς, βιολογικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και άλλους παράγοντες και που σχετίζονται με ζητήματα και θέματα της εκπαίδευσης. Οι κλάδοι αυτοί, σύμφωνα με τον Mialaret, διατηρούν πολύ ισχυρό δεσμό με τη «μητέρα-επιστήμη» από όπου αντλούν συνήθως τις εννοιολογικές κατηγορίες και τα εργαλεία έρευνας. Το ερευνητικό ενδιαφέρον τους εστιάζει, όμως, σε ζητήματα της εκπαίδευσης και τα επιστημονικά αποτελέσματά τους οδηγούν σε πορίσματα και προτάσεις που είναι σημαντικά για την εκπαιδευτική διαδικασία. Λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής προσδιορίζονται ως υβριδικού κλάδοι (Mialaret 2002, Ματσαγγούρας, 2009).

Η δεύτερη κατηγορία επιστημονικών κλάδων αναφέρεται σε εκείνες που αντικείμενό τους είναι η εξέταση των εκπαιδευτικών καταστάσεων στη σύγχρονη πραγματικότητα. Το επιστημονικό ενδιαφέρον των κλάδων αυτών, που

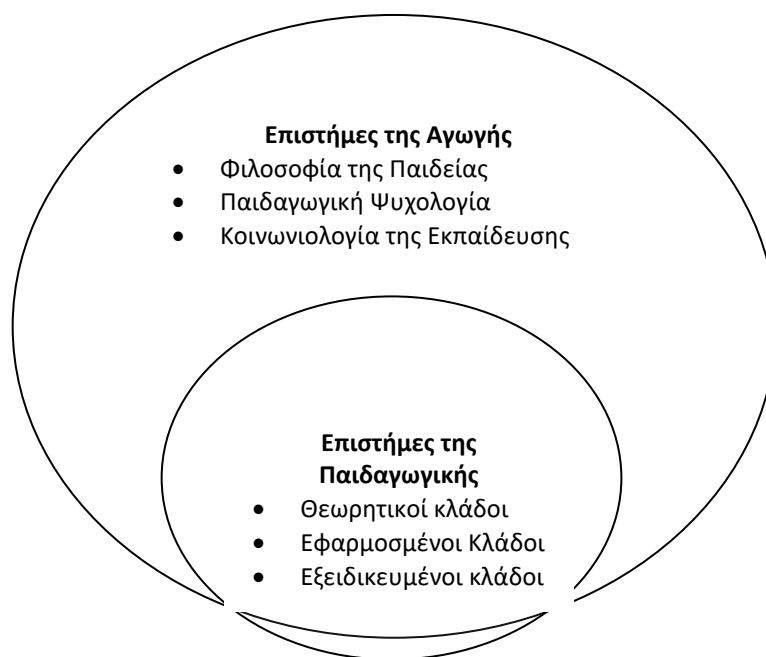
---

² Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 ύστερα από τη μελέτη του Οδηγού Σπουδών κάθε Τμήματος, αλλά και με τη βοήθεια διευκρινιστικών πληροφοριών όποτε αυτό ήταν αναγκαίο.

³ Στο πλαίσιο της γερμανόφωνης παράδοσης προσδιορίζονται ως γειτονικοί κλάδοι της Παιδαγωγικής και εντάσσονται στην Παιδαγωγική Επιστήμη, στο πλαίσιο της γαλλόφωνης ως επιστήμες της Εκπαίδευσης (Sciences de l'Éducation) και αποτελούν ένα διακριτό ομόκεντρο κύκλο που πλαισιώνει τις επιστήμες της Παιδαγωγικής.

προσδιορίζονται ως Επιστήμες της Παιδαγωγικής, στρέφεται στην καθημερινότητα της εκπαίδευσης, στην ανάλυση της λειτουργίας των εκπαιδευτικών καταστάσεων. Σε αυτούς ανήκουν θεωρητικές (π.χ. Γενική Παιδαγωγική, Ιστορία της Εκπαίδευσης, Συγκριτική Παιδαγωγική) και εφαρμοσμένες επιστήμες (π.χ. Σχολική Παιδαγωγική, Κοινωνική Παιδαγωγική, Αναλυτικά Προγράμματα, Διοίκηση σχολικής τάξης) της Παιδαγωγικής⁴. Σύμφωνα με τις προσεγγίσεις αυτές, μπορούν να προσδιοριστούν σχηματικά οι δύο βασικές κατηγορίες επιστημονικών κλάδων της Παιδαγωγικής σε δύο ομόκεντρους κύκλους (Kron 1985, Maliaret 2002, Ματσαγγούρας 2009).

Συμφωνούμε με τη θέση του Maliaret ότι οι θέσεις των ομόκεντρων κύκλων δεν υπονοούν κάποια ιεραρχική τάξη, παρά μόνο ερμηνεύουν ενδεικτικά τη σχέση μεταξύ των περισσότερων επιστημονικών κλάδων⁵.

⁴Χρησιμοποιούμε το προσδιοριστικό «Παιδαγωγική Επιστήμη» ως συνώνυμο με το προσδιοριστικό «Επιστήμες της Παιδαγωγικής», συμφωνώντας με τις τοποθετήσεις του Ματσαγγούρα.

⁵Ο Maliaret επεξηγεί τη σχέση αυτή με το αλληγορικό παράδειγμα δύο επιστημόνων από τον χώρο της ιατρικής ή κατ'αναλογία των Επιστημών της Ιατρικής. Ένας γιατρός που ασκεί εφαρμοσμένη επιστήμη με επιτελεστικό χαρακτήρα με στόχο τη θεραπεία ενός ασθενούς μπορεί να αξιοποιήσει τις γνώσεις ενός ειδικού ερευνητή από τον χώρο της αιματολογίας σε συνδυασμό με τις αιματολογικές εξετάσεις, προκειμένου να ασκήσει θεραπευτική αγωγή, καθώς αυτός μόνο ειδικεύεται επιστημονικά στην καθημερινότητα της σύγχρονης ιατρικής πραγματικότητας.

Δίπλα σε αυτούς του επιστημονικούς κλάδους βρίσκονται επιστημονικά πεδία που αναφέρονται σε ειδικές επιστημονικές περιοχές. Τα περιεχόμενά τους διδάσκονται σε δομές εκπαίδευσης, τυπικής ή μη τυπικής, καθώς θεωρούνται θεσμικά σημαντικά, ανάλογα με το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο. Στο πρόγραμμα σπουδών των παιδαγωγικών τμημάτων αναφέρονται ως γνωστικά αντικείμενα και η διδακτική τους με στόχο την ειδίκευση των εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών στην επιστημονική περιοχή και τη διδακτική της, π.χ. Μαθηματικά και η διδακτική των Μαθηματικών, Νεοελληνική γλώσσα και η διδακτική της.

Η πρακτική άσκηση ως διακριτός τομέας στο πρόγραμμα σπουδών των παιδαγωγικών τμημάτων αποτελεί σημαντικό πλαίσιο σύζευξης μεταξύ του δίπολου θεωρίας και πράξης, καθώς η σημαντικότητά της σχετίζεται με τρία ζητήματα (Σοφός 2015, 18-25): το πρώτο έχει να κάνει με την εν γένει δυσχέρεια του επιστημονικού παιδαγωγικού λόγου, το δεύτερο με τη σχέση που διέπει το δίπολο «θεωρία - πράξη» και το τρίτο με τις επίκαιρες διεθνείς εξελίξεις στα εκπαιδευτικά συστήματα του δυτικού κόσμου. Ως απαραίτητα στοιχεία της πρακτικής άσκησης θεωρούνται α) η εξοικείωση των φοιτητών με τις συνθήκες που επικρατούν στον χώρο του σχολείου, β) η συνειδητοποίηση του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει ο μελλοντικός εκπαιδευτικός, γ) η αντίληψη των δυναμικών σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στους παράγοντες της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δ) η αξιοποίηση θεωρητικών γνώσεων και ε) η κριτική ενσωμάτωσή τους στην πειραματική διδακτική πράξη.

Τα μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών των Π.Τ.Δ.Ε. μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στη βάση της ανασκόπησης της σχετικής παιδαγωγικής βιβλιογραφίας αναφορικά με την ταξινόμηση μαθημάτων (Kron 2012, Ματσαγγούρας 2009, Miallare 2007, Μετοχιανάκης 2006, Ξωχέλλης 2010, Πυργιωτάκης 2011, Χατζηδήμου 2009) στις ακόλουθες κατηγορίες/άξονες:

Μαθήματα Παιδαγωγικής και επιμέρους κλάδων της, π.χ. Γενική Παιδαγωγική, Σχολική Παιδαγωγική, Ειδική Αγωγή, Κοινωνική Παιδαγωγική, Διδακτική Μεθοδολογία, Αναλυτικά Προγράμματα, Οργάνωση και Διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων, Εκπαιδευτική Αξιολόγηση, Ιστορία της Παιδαγωγικής, Συγκριτική Παιδαγωγική, Επιστημολογία της Παιδαγωγικής, Θεωρίες Αγωγής και Εκπαίδευσης,

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

Θεωρίες μάθησης και ανάπτυξης, Επιστημολογικές και μεθοδολογικές παραδόσεις, κ.α.

Μαθήματα γειτονικών κλάδων της Παιδαγωγικής, π.χ. εδώ εντάσσονται μαθήματα από τους υβριδικούς επιστημονικούς κλάδους που σχετίζονται με την εκπαίδευση: κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, φιλοσοφία της εκπαίδευσης, ψυχολογία και σχολείο, θεωρίες μάθησης, κοινωνική ψυχολογία κτλ.

Επιστήμες και διδασκαλία τους: εδώ εντάσσονται οι ειδικές διδακτικές καθώς και μαθήματα που σχετίζονται με τις ειδικές διδακτικές, π.χ. γεωγραφία, διδακτική της γεωγραφίας, γλωσσολογία, διδακτική της γλώσσας, διδακτική της λογοτεχνίας, μαθηματικά, διδακτική των μαθηματικών, φυσική, διδακτική της φυσικής, κτλ.

Πρακτική Άσκηση (Γενική και ειδική) π.χ. πρακτικές ασκήσεις στον παιδαγωγικό τομέα και πρακτικές ασκήσεις σε γνωστικά αντικείμενα: πρακτική άσκηση της γεωγραφίας, πρακτική άσκηση της γλώσσας, πρακτική άσκηση της λογοτεχνίας, πρακτική άσκηση των μαθηματικών, πρακτική άσκηση της φυσικής κτλ.

Προγράμματα Σπουδών ΠΤΔΕ

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία των ΠΣ των 9 ΠΤΔΕ. Με βάση τα στοιχεία αυτά: σε όλα τα ΠΤΔΕ οι σπουδές διαρκούν 8 εξάμηνα και για τη λήψη του πτυχίου απαιτούνται 240 Πιστωτικές Μονάδες (ECTS). Τα δύο αυτά στοιχεία είναι και τα μοναδικά στα οποία υπάρχει απόλυτη ταύτιση μεταξύ των 9 Τμημάτων, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 1. Σχεδόν σε όλα τα Τμήματα υπάρχει διάκριση μεταξύ υποχρεωτικών, υποχρεωτικών κατ' επιλογήν και ελεύθερης επιλογής μαθημάτων, ενώ η πρακτική άσκηση σε κάποια Τμήματα συνδέεται με μαθήματα, ενώ σε κάποια άλλα είναι ανεξάρτητη μαθημάτων. Τέλος, υπάρχουν μαθήματα ξένης γλώσσας και πληροφοριακού γραμματισμού. Ο αριθμός των μαθημάτων για τη λήψη πτυχίου ποικίλει από 43 μέχρι 56, κάτι που μπορεί να συνδέεται με το σύστημα των πιστωτικών μονάδων, όπου τα μαθήματα πιστώνονται με διαφορετικό αριθμό ECTS ανάλογα με το περιεχόμενό τους και τον φόρτο εργασίας που θέτουν στους φοιτητές, αν και στα περισσότερα Τμήματα τα μαθήματα πιστώνονται με τον ίδιο αριθμό ECTS.

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

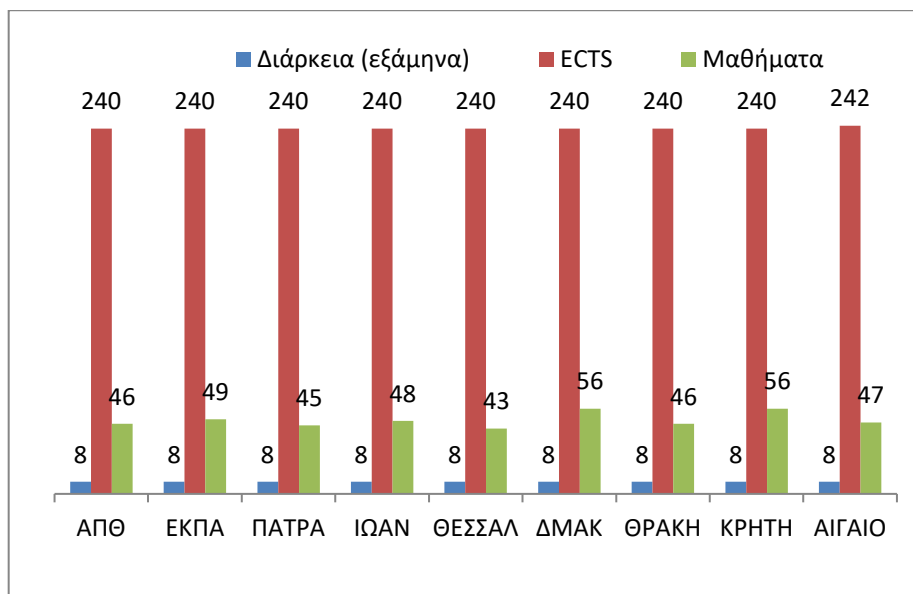
Πίνακας 1
Συνοπτική Παρουσίαση των Προγραμμάτων Σπουδών των 9 ΠΤΔΕ

	ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ	ΠΤΔΕ ΑΠΘ	ΠΤΔΕ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΠΤΔΕ ΠΑΤΡΩΝ	ΠΤΔΕ ΚΡΗΤΗΣ
Διάρκεια	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα
Πιστωτικές μονάδες (ECTS)	240	240	242	240	240
Σύνολο μαθημάτων	49	46	47	45	56
Υποχρεωτικά μαθήματα	30 ή 150 ECTS	22 ή 110 ECTS	20 ή 120 ECTS	24 ή 120 ECTS	24 ή 96 ECTS
Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά	7 ή 28 ECTS	1 ή 5 ECTS	8 ή 20 ECTS	20 ή 100 ECTS	22 ή 92 ECTS
Ελεύθερης επιλογής	12 ή 48 ECTS	16 ή 80 ECTS	12 ή 48 ECTS		8 ή 32 ECTS
Πρακτική άσκηση	14 ECTS	5 μαθήματα ή 40 ECTS	10 μαθήματα ή 54 ECTS	1 μάθημα 20 ECTS	2 ή 12 ECTS
Ξένη γλώσσα		1 ή 2,5 ECTS	3 μαθήματα 0 ECTS	16 μαθήματα 0 ECTS	4 ή 8 ECTS
Πληροφοριακός γραμματισμός		1 ή 2,5 ECTS			

Πίνακας 1 (συνέχεια)

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

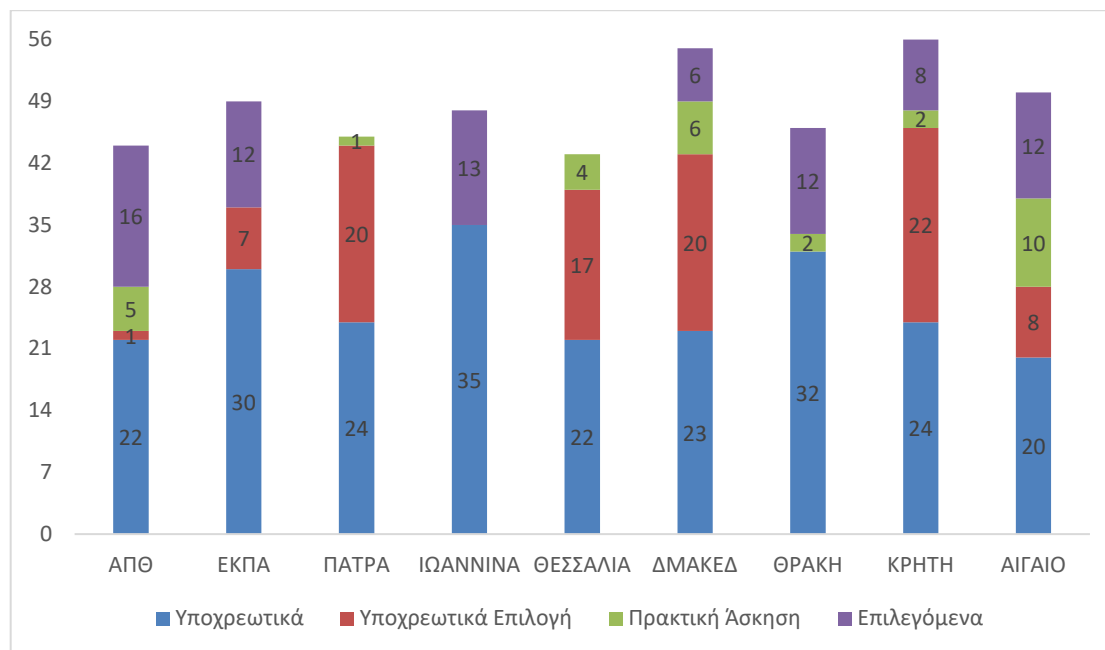
	ΠΤΔΕ ΠΙ	ΠΤΔΕ ΔΠΘ	ΠΤΔΕ ΠΔΜ	ΠΤΔΕ ΠΘ
Διάρκεια	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα	8 εξάμηνα
Πιστωτικές μονάδες (ECTS)	240	240	240	240
Σύνολο μαθημάτων	48	46	56	43
Υποχρεωτικά μαθήματα	35 ή 175 ECTS	32 ή 160 ECTS	23 ή 103 ECTS	22 ή 110ECTS
Κατ' επιλογήν υποχρεωτικά			20 ή 82 ECTS	17 ή 68ECTS
Ελεύθερης επιλογής	13 ή 65 ECTS	12 ή 60 ECTS	6 ή 24 ECTS	
Πρακτική άσκηση		2 μαθήματα ή 20 ECTS	6ή μαθήματα 31 ECTS	4 μαθήματα ή 50ECTS
Ξένη γλώσσα		1 μάθημα 0 ECTS	3 μαθήματα 0 ECTS	4 μάθημα ή 12ECTS
Πληροφοριακός γραμματισμός				

Γράφημα 1

Διάρκεια φοίτησης, Πιστωτικές Μονάδες (ECTS) και αριθμός μαθημάτων για κάθε Τμήμα

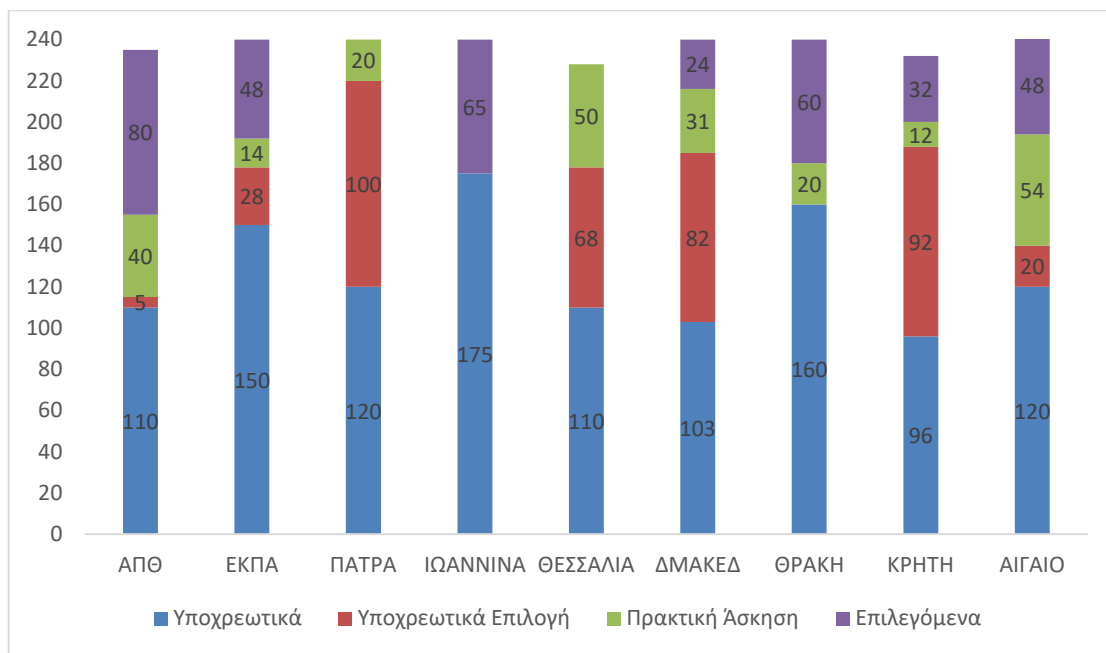
Εκτός από τις διαφοροποιήσεις στον αριθμό μαθημάτων για την κτήση πτυχίου, ένα, ίσως πιο σημαντικό, στοιχείο διαφοροποίησης μεταξύ των 9 Τμημάτων είναι ο αριθμός υποχρεωτικών μαθημάτων, αλλά κυρίως των ECTS που πιστώνονται στα υποχρεωτικά μαθήματα. Το στοιχείο αυτό θεωρείται σημαντικό καθώς τα υποχρεωτικά μαθήματα, κατά βάση, συνδέονται με τις απόλυτως απαραίτητες γνώσεις που θα πρέπει να έχει ένας εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, άρα συνιστούν τα βασικά στοιχεία του επιστημονικού προφίλ των εκπαιδευτικών αλλά και των ΠΤΔΕ. Στο Γράφημα 2, παρουσιάζεται ο απόλυτος αριθμός των υποχρεωτικών μαθημάτων ανά Τμήμα. Όπως φαίνεται, υπάρχει πολύ μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στα 9 Τμήματα καθώς για κάποια τα περίπου 20 υποχρεωτικά μαθήματα είναι αρκετά, ενώ για κάποια άλλα τα υποχρεωτικά μαθήματα ανέρχονται σε περίπου 35.

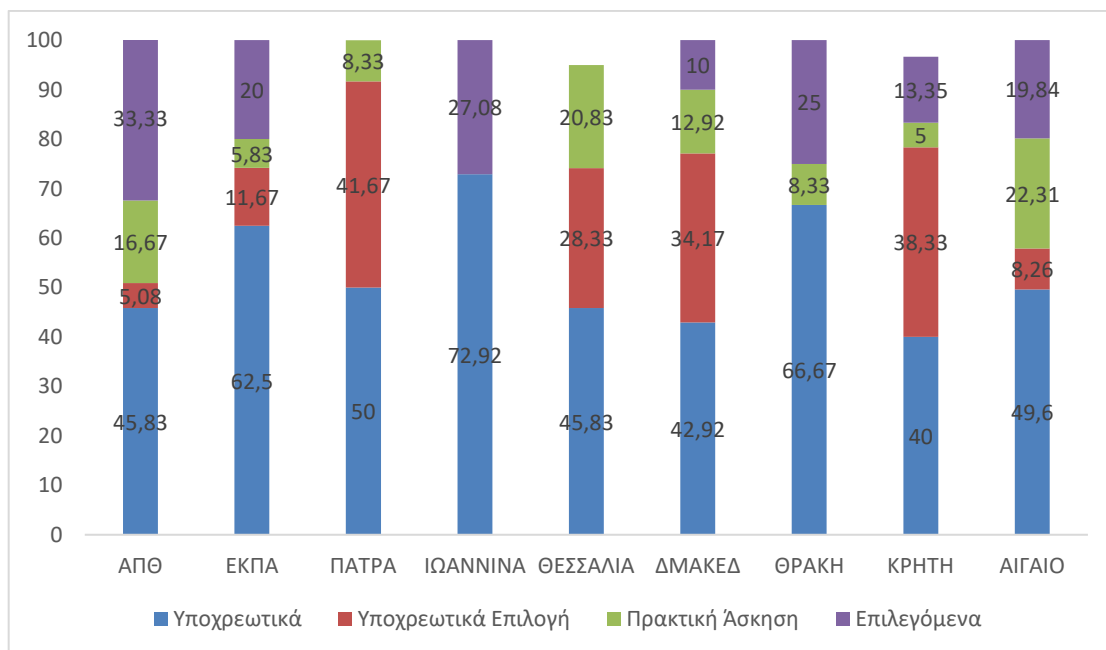
Γράφημα 2
Αριθμός μαθημάτων ανά κατηγορία μαθημάτων

Όταν η κατανομή των μαθημάτων ανά κατηγορία γίνεται στη βάση των ECTS (βλέπε Γράφημα 3) και πάλι οι διαφοροποιήσεις είναι έντονες, καθώς σε κάποια Τμήματα τα υποχρεωτικά μαθήματα πιστώνονται με περίπου 100 ECTS, ενώ σε κάποια άλλα πιστώνονται με περίπου 170 ECTS. Η κατανομή αυτή δείχνει ότι αυτό που θεωρείται απαραίτητη γνώση για τον εκπαιδευτικό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης διαφέρει από Τμήμα σε Τμήμα. Όπως φαίνεται και στο Γράφημα 4, στα περισσότερα Τμήματα τα υποχρεωτικά μαθήματα, μαζί με την πρακτική άσκηση των φοιτητών/τριών, που επίσης είναι υποχρεωτική, ξεπερνά το 60% των ECTS που απαιτούνται για την κτήση πτυχίου, με το ποσοστό αυτό να ξεπερνά το 70% σε κάποια από αυτά. Ακόμη και με αυτόν τον τρόπο κατανομής οι αποκλίσεις μεταξύ των Τμημάτων είναι αρκετά μεγάλες οδηγώντας στη δημιουργία διαφορετικών προφίλ εκπαιδευτικών.

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

Γράφημα 3
Αριθμός ECTS ανά κατηγορία μαθημάτων

Γράφημα 4
Ποσοστό ECTS ανά κατηγορία μαθημάτων

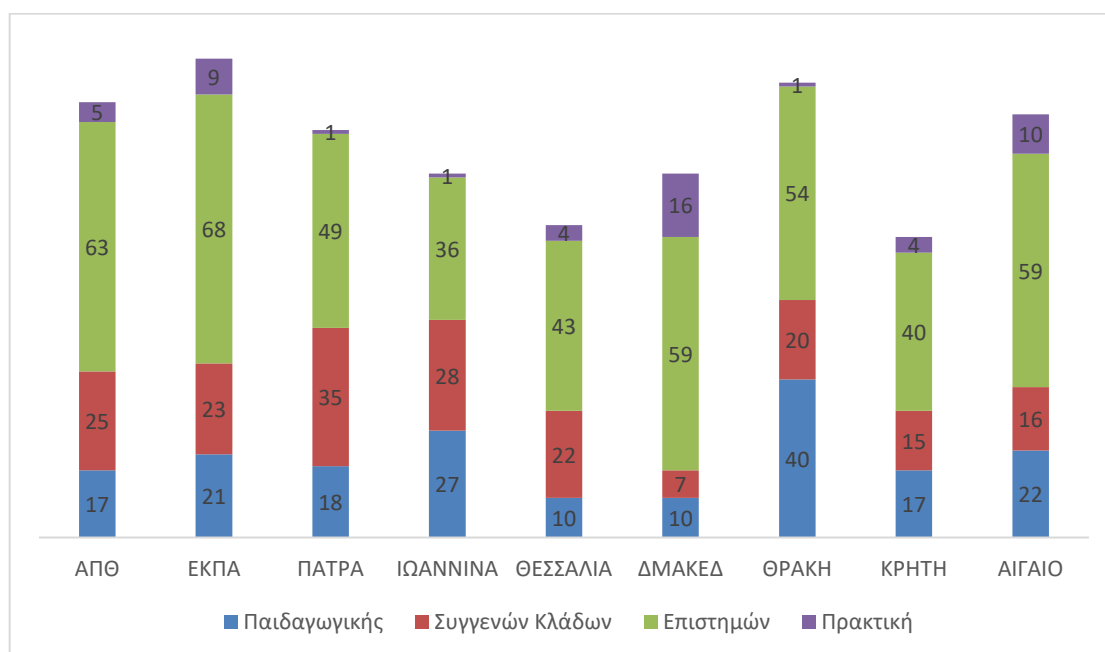
Ένα, επίσης, σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης μεταξύ των 9 Τμημάτων είναι οι μονάδες που πιστώνονται στα υποχρεωτικά κατ' επιλογήν μαθήματα. Σε κάποια Τμήματα το ποσοστό αυτό δεν ξεπερνά το 10%, ενώ σε κάποια άλλα πλησιάζει το 40%. Αυτές οι διαφοροποιήσεις οδηγούν, αναπόφευκτα, σε διαφορές ως προς το ποσοστό των ECTS που πιστώνονται σε επιλεγόμενα μαθήματα, με το ποσοστό να είναι μηδενικό σε ένα Τμήμα και να πλησιάζει το 35% σε κάποιο άλλο. Πιο ενδιαφέρουσες είναι οι διαφορές ανάμεσα στα 9 ΠΤΔΕ στο επίπεδο της πρακτικής άσκησης των φοιτητών/τριών που αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο των ΠΣ από την ίδρυσή τους. Και εδώ παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις καθώς υπάρχουν Τμήματα που πιστώνουν την πρακτική άσκηση με το 5% των ECTS που απαιτούνται για την κτήση πτυχίου, ενώ σε κάποια άλλα το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε περίπου 20%.

Κατανομή των μαθημάτων στους άξονες

Αρχικά είναι σημαντικό να δοθεί ο συνολικός αριθμός μαθημάτων που προσφέρονται από κάθε Τμήμα, καθώς είναι ένας σημαντικός δείκτης για το εύρος των γνωστικών αντικειμένων που καλύπτονται από κάθε Τμήμα. Ο συνολικός αριθμός μαθημάτων, όλων των κατηγοριών, που προσφέρεται από κάθε Τμήμα είναι: ΑΠΘ: 110, ΕΚΠΑ: 121, ΠΑΤΡΑ: 103, ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 92, ΘΕΣΣΑΛΙΑ: 79, Δ. ΜΑΚ: 92, ΘΡΑΚΗ: 115, ΚΡΗΤΗ: 76, ΑΙΓΑΙΟ: 107. Όπως γίνεται φανερό, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα Τμήματα, κάτι που είναι αναπόφευκτο καθώς εξαρτάται από το διδακτικό προσωπικό του κάθε Τμήματος, κυρίως σε μία αρνητική συγκυρία, καθώς τα μέλη του διδακτικού προσωπικού που αποχωρούν δεν αναπληρώνονται, αλλά ο αριθμός των εισαγόμενων φοιτητών/τριών παραμένει ίδιος. Αυτό φυσικά έχει αντίκτυπο στα προγράμματα σπουδών που, κατ' ανάγκη, προσαρμόζονται στην πραγματικότητα.

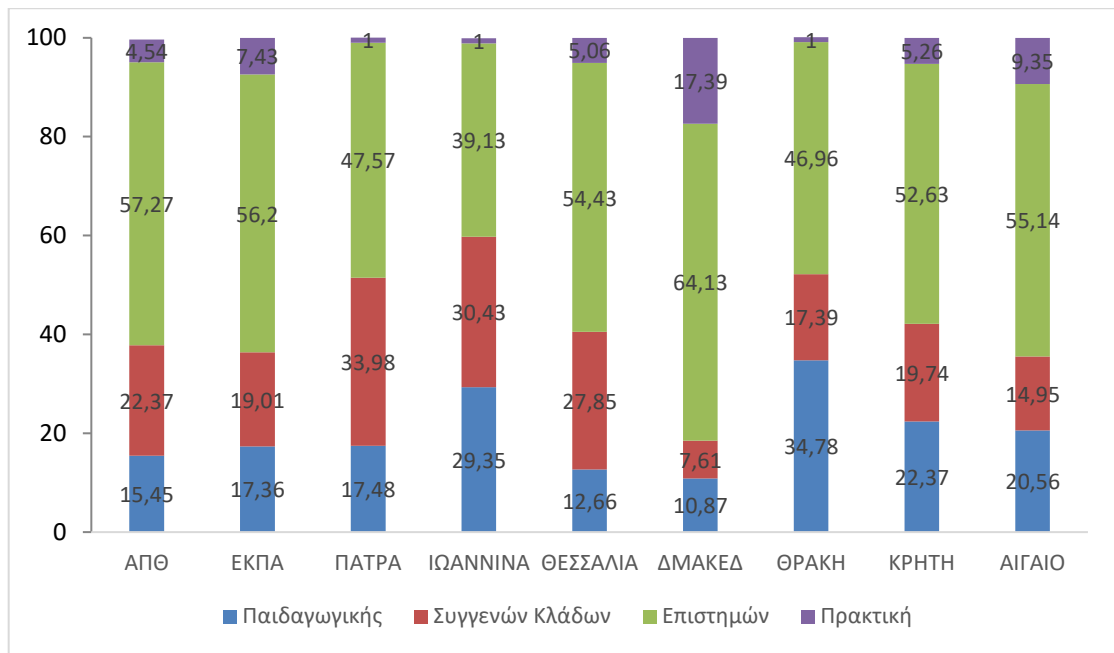
Στο Γράφημα 5 παρουσιάζεται η κατανομή του συνολικού αριθμού των προσφερόμενων μαθημάτων ανά άξονα για κάθε Τμήμα, ενώ στο Γράφημα 6 παρουσιάζεται το ποσοστό αυτών των μαθημάτων ανά άξονα. Όπως γίνεται φανερό από τα δύο αυτά Γραφήματα, ο άξονας των επιστημών και της διδασκαλίας τους είναι αυτός που συγκεντρώνει, σε όλα τα Τμήματα, το μεγαλύτερο ποσοστό των

μαθημάτων. Στα έξι από τα εννέα Τμήματα το ποσοστό των μαθημάτων αυτού του άξονα ξεπερνά το 50%, πλησιάζοντας το 60%, κάτι που δείχνει ότι τα περισσότερα Τμήματα δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και όχι στις σπουδές εκπαίδευσης. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί το μικρό ποσοστό των μαθημάτων του άξονα της Παιδαγωγικής που στα περισσότερα Τμήματα είναι περίπου στο 20% ή ακόμη και μικρότερο. Η υπεροχή του άξονα των επιστημών και της διδασκαλίας τους είναι φανερή και στα υποχρεωτικά μαθήματα των Τμημάτων, όπως φαίνεται στα Γραφήματα 7 και 8.

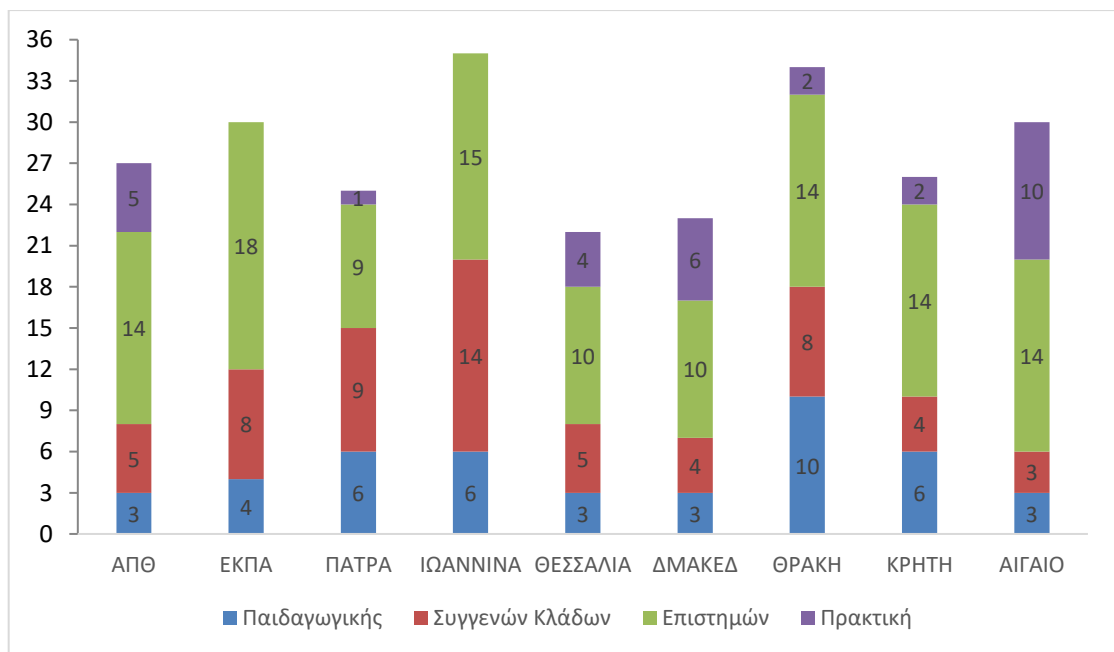

Γράφημα 5
Κατανομή του συνολικού αριθμού προσφερόμενων μαθημάτων σε κάθε άξονα

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

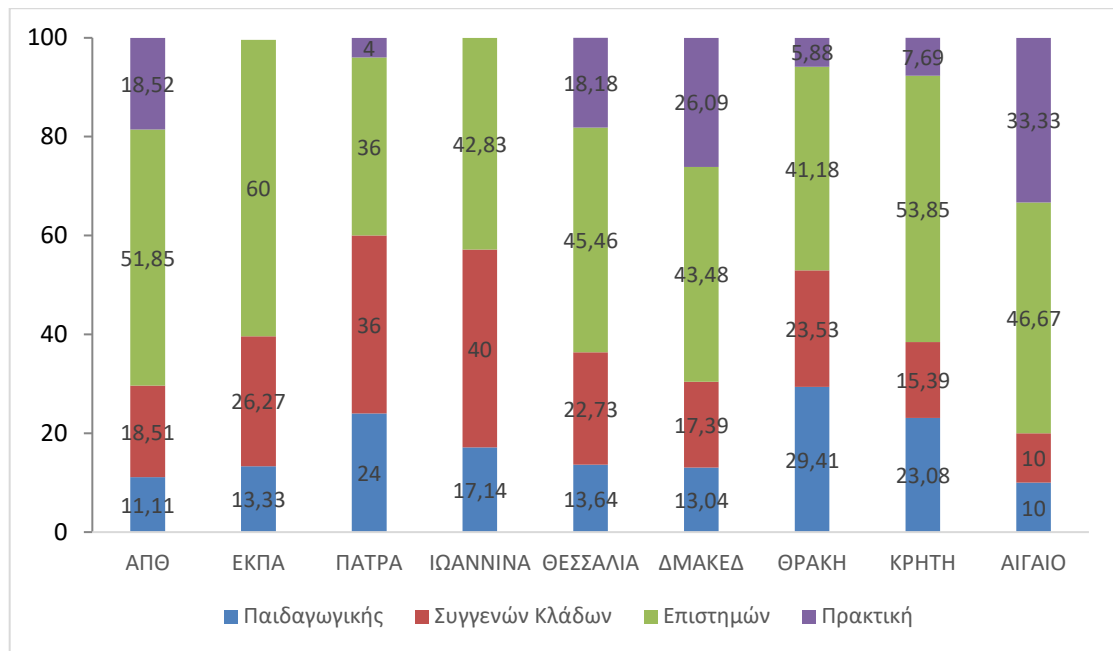

Γράφημα 6
Ποσοστό συνολικού αριθμού προσφερόμενων μαθημάτων ανά άξονα

Γράφημα 7
Αριθμός υποχρεωτικών μαθημάτων ανά άξονα

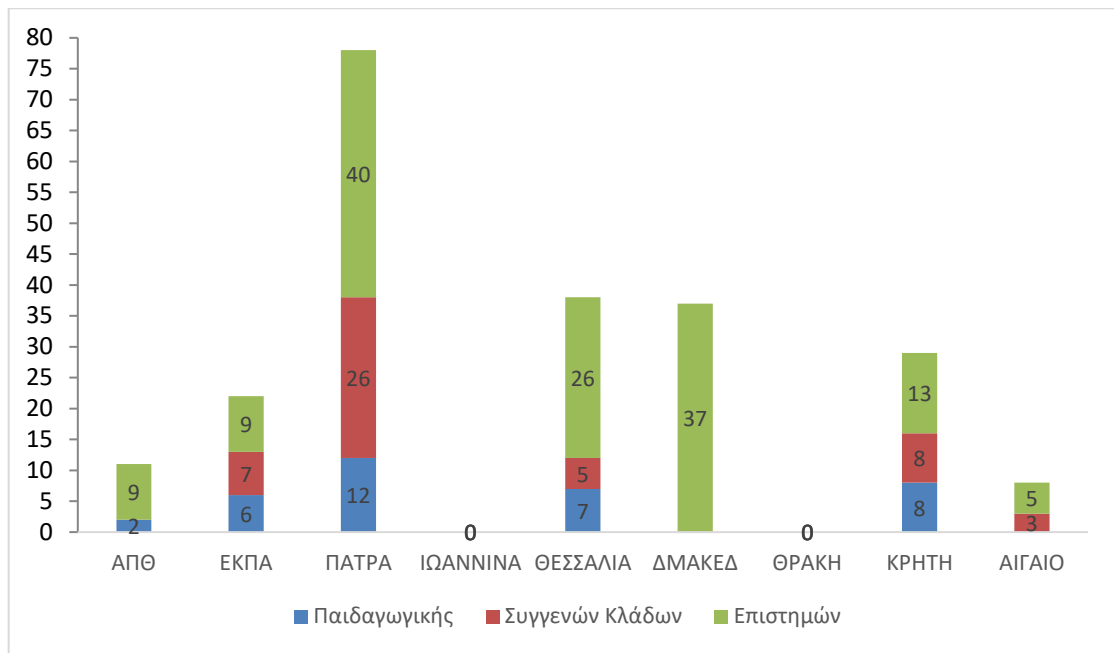

Γράφημα 8
Ποσοστό υποχρεωτικών μαθημάτων ανά άξονα

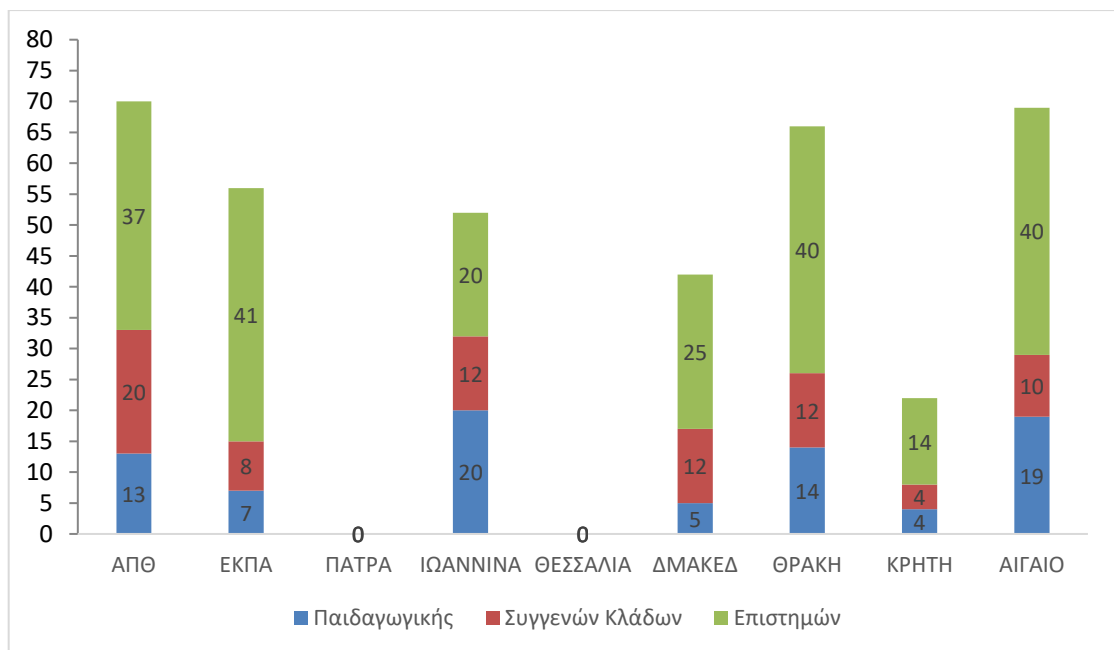
Στα Γραφήματα 9 και 10 παρουσιάζεται η κατανομή των υποχρεωτικών κατ' επιλογήν και των επιλεγόμενων μαθημάτων ανά άξονα για κάθε Τμήμα. Και σε αυτές τις κατηγορίες μαθημάτων η κατανομή μεταξύ των τεσσάρων αξόνων είναι συντριπτική υπέρ του άξονα των επιστημών και της διδασκαλίας τους αντικατοπτρίζοντας και τη σύνθεση του διδακτικού προσωπικού των Τμημάτων. Ταυτόχρονα, η κατανομή που παρουσιάζεται σε όλα αυτά τα Γραφήματα σχετίζεται και αναδεικνύει τις επιλογές των Τμημάτων στη διάρκεια των 40 χρόνων λειτουργίας τους αλλά και την κατεύθυνση, ως προς το περιεχόμενο των σπουδών που κυριάρχησε.

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

Γράφημα 9

Αριθμός προσφερόμενων υποχρεωτικών κατ' επιλογήν μαθημάτων ανά άξονα

Γράφημα 10

Αριθμός προσφερόμενων επιλεγόμενων μαθημάτων ανά άξονα

Πρακτική Άσκηση

Μεγάλες διαφορές παρατηρούνται και ως προς την πρακτική άσκηση. Η πρώτη διαφορά σχετίζεται με τις πιστωτικές μονάδες που δίνονται στην πρακτική άσκηση αλλά και στον τρόπο υλοποίησής της. Σε κάποια Τμήματα είναι έτσι συνδεδεμένη με μαθήματα, σε κάποια άλλα είναι αυτόνομη, ενώ υπάρχει διαφοροποίηση και ως προς το είδος της, καθώς σε κάποια Τμήματα είναι γενική, βασισμένη σε παιδαγωγικές θεωρίες, ενώ σε κάποια άλλα είναι ειδική συνδεδεμένη με τη διδασκαλία συγκεκριμένων μαθημάτων. Μικτή μορφή πρακτικής άσκησης, γενική και ειδική, επίσης υλοποιείται σε κάποια Τμήματα.

Συμπεράσματα

Από τη διερεύνηση των προγραμμάτων σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης συνάγεται μια σειρά από συμπεράσματα τα οποία διατυπώνονται στη συνέχεια με συνοπτικό τρόπο:

- Το γεγονός ότι στο παρελθόν δεν είχαν πραγματοποιηθεί εστιασμένες έρευνες στα μαθήματα των παιδαγωγικών τμημάτων, πέρα από την έρευνα που προαναφέρθηκε, σηματοδοτεί το μικρό ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας για το θέμα αυτό.
- Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το μειωμένο ερευνητικό ενδιαφέρον για το θέμα αυτό σχετίζεται με συγκεκριμένες δυναμικές, πρακτικές, ενδιαφέροντα και περιστάσεις της ίδρυσης των παιδαγωγικών τμημάτων και της εκλογής του διδακτικού προσωπικού, καθώς η μέχρι τώρα ανάπτυξη των Π.Τ. δε βασίστηκε σε ένα κοινά αποδεκτό πυρηνικό πρόγραμμα σπουδών, όπως αυτό έχει διατυπωθεί στις επιστημονικές κοινότητες άλλων χωρών.
- Ενδεικτικό για το παραπάνω αποτελεί ο προβληματισμός που αναπτύσσεται στα παιδαγωγικά τμήματα αναφορικά με τη σύγκλιση των περιεχομένων των προγραμμάτων σπουδών στα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών.
- Ίσως εδώ έγκειται και η δυσχέρεια να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο προσόντων για τον εκπαιδευτικό ως ειδικό επαγγελματία, καθώς απουσιάζει ο ουσιαστικός

διάλογος μεταξύ των μελών της επιστημονικής κοινότητας για τα προσόντα των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με τα μαθήματα που θα πρέπει να προσφέρονται στα παιδαγωγικά τμήματα.

- Κάτι ανάλογο ισχύει και για τη διαμόρφωση κοινού τόπου μεταξύ των Π.Τ. για τι είναι η πρακτική άσκηση, και πως διαφοροποιείται από τις εργαστηριακές εφαρμογές, π.χ. τις μικροδιδασκαλίες, τις εφαρμοσμένες διδακτικές γνωστικών αντικειμένων σε συνήθως ολιγόωρες διδασκαλίες.
- Τόσο η οριοθέτηση κοινού πλαισίου μαθημάτων όσο και ο προσδιορισμός, του τι συνιστά πρακτική άσκηση θα αποτελούσαν σημαντική βάση για τον προσδιορισμό του περιεχομένου της Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, η οποία θα μπορούσε να τεκμηριωθεί και να επιδοθεί στους αρμόδιους της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Αϊδίνης, Α., Σοφός, Α. (2019). Προγράμματα Σπουδών Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης: Προκλήσεις και προοπτικές. Στο: Α. Σοφός κ.α. (Επιμ.). Παιδαγωγικά Τμήματα και το Μέλλον τους (σελ. 63-80). Γρηγόρης: Αθήνα.

Βιβλιογραφία

- Charlot, B. (2004). Οι επιστήμες της Εκπαίδευσης στη Γαλλία. Στο R. Hofstetter, & B. Schneuwly, (επιμ.). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης*, σσ. 201-232. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ξωχέλλης, Π. (1985). *Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης: Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Ξωχέλλης, Π. (2015). *Εισαγωγή στην παιδαγωγική. Θεμελιώδη προβλήματα της παιδαγωγικής επιστήμης*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Kron, F. (1985). *Grundwissen Pädagogik*. München: Reinhardt Verlag.
- Kron, F. (2012). *Βασικές γνώσεις Παιδαγωγικής Επιστήμης*. (Επιμ. Σοφός, Α.) Αθήνα: Ίων.
- Mialaret, G. (2002). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Αγωγής*. (Επιμ. Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ου.). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Mialaret, G. (2007). *Επιστήμες της Εκπαίδευσης. Η διαμόρφωση και η εξέλιξη ενός επιστημονικού πεδίου*. Μτφρ. Δ. Καρακατσάνη. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ματσαγγούρας, Η. (2009). *Εισαγωγή στις Επιστήμες της Παιδαγωγικής. Εναλλακτικές Προσεγγίσεις, Διδακτικές Προεκτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μετοχιανάκης, Η. (2006). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Β΄*. Ηράκλειο: Αυτοέκδοση.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2011). *Εισαγωγή στην παιδαγωγική επιστήμη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Σοφός, Α. (2015). *Σχεδιάζοντας σενάρια διδασκαλίας για την πρακτική άσκηση των φοιτητών. Ολιστικό μοντέλο διερευνητικής και στοχαστικής πρακτικής για την ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού στο πλαίσιο της μεντορείας*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Σταμέλος, Γ. (1999). *Τα πανεπιστημιακά παιδαγωγικά τμήματα. Καταβολές, παρούσα κατάσταση, προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σταμέλος, Γ., & Εμβαλωτής, Α. (2001). Ανιχνεύοντας το προφίλ των παιδαγωγικών τμημάτων. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 14, 279-292.
- Χατζηδήμου, Δ. (2015). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Συμβολή στη διάχυση της Παιδαγωγικής σκέψης*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.